

27. DÖNEM MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ'NDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

27. DÖNEM MİLLETVEKİLİ
GENEL SEÇİMİ'NDE
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

27. DÖNEM
MİLLETVEKİLİ
GENEL SEÇİMİNDE
TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTLİĞİ

2021

KADIN ADAYLARI DESTEKLEME DERNEĞİ
(KA.DER)

Kadın Adayları
Destekleme Derneği

27. DÖNEM MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

2021

KADIN ADAYLARI DESTEKLEME DERNEĞİ
(KA.DER)

YAZARLAR

Ayşe Kaşıkırık
Nuray Karaoğlu

ISBN – 978-975-6487-46-4

2021

Kadın Adayları Destekleme Derneği Yayınları, 2020

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın hiçbir kısmı yayıncısının izni olmaksızın herhangi bir şekilde çoğaltılamaz.

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER)

Büyükdere Cad. Çınar Apt. No: 95 Kat: 6

D: 23-24 Mecidiyeköy, İstanbul/Türkiye

T: +90 (212) 273 25 35

GSM: 0530 615 09 07

E-mail: kader@ka-der.org.tr

www.ka-der.org.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9
1. Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi” Öncesi Genel Görünüm	15
2. Partilerin MYK Dağılımı	17
Partilerin MYK’larında Kadın Temsili	17
3. Parti Programları	19
3.1. AK Parti Parti Programı	19
3.2. CHP Parti Programı	21
3.3. HDP Parti Programı	23
3.4. MHP Parti Programı	24
3.5. İYİ Parti Programı	25
3.6. SP Parti Programı	26
3.7. DP Parti Programı	27
3.8. BTP Parti Programı	28
3.9. BBP Parti Programı	29
3.10. Vatan Partisi Parti Programı	29
3.11. HÜDAPAR Parti Programı	30
4. Parti Tüzükleri	32
5. Parti Seçim Beyannameleri	35
5.1. AK Parti Seçim Beyannamesi	35
5.2. CHP Seçim Beyannamesi	36
5.3. HDP Seçim Beyannamesi	36
5.4. MHP Seçim Beyannamesi	37
5.5. İYİ Parti Seçim Beyannamesi	37
5.6. SP Seçim Beyannamesi	38
5.7. VP Seçim Beyannamesi	38
5.8. HÜDAPAR Seçim Beyannamesi	39
6. Milletvekilliği Adaylarının Belirleme Süreci ve Başvuru Koşulları	41
7. Milletvekili Listeleri, Seçim Sonuçları ve Kadınların Durumu	44
8. TBMM Komisyonları ve Kadınların Temsili	49
Sonuç: Eşit Temsil İçin Mücadelemiz Devam Edecek	52

Önsöz

24 Haziran 2018 tarihinde yapılan ‘Cumhurbaşkanlığı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi’ öncesi, “Eşit temsil bir haktır” sloganıyla kadınlar olarak “biz de varız!” dedik. Kadınların siyasette var olabilmelerinin yolunun ‘Fermuar Sistemi’nden geçtiğini dile getirerek çalışmalarımıza başladık. “Kadınsız Meclis Yarım Kalır” kampanyası kapsamında siyasi partilerle görüştük, ‘kadınların aday listelerinde seçilebilir yerlerden aday gösterilmesi gerektiği’ talebimizi ilettik. Aday adayı olacak kadınların güçlendirilmesine yönelik “Siyasi İletişim ve Kampanya” Eğitimlerini İstanbul, Ankara ve Adana’da gerçekleştirdik¹

24 Haziran seçimine günler kala Yüksek Seçim Kurulu’na teslim edilen aday listelerine baktığımızda, siyasi partilerin kadın aday göstermeme noktasında yine ortaklaşarak cimri davrandığını gördük. Birçok parti, seçim beyannamesinde toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden, cinsiyet kotası gibi söylemler üretmesine rağmen, partilerin aday belirleme komisyonlarının çoğunun erkeklerden oluşması, kadınların adaylığı önünde ciddi bariyerler yarattı.

Seçmen nüfusunun yarısı kadınlardan oluşurken nüfusun %50’sini, seçmenlerin ise %51’i kadınlardan oluşurken, dikkat çekici bir diğer durum ise YSK’nın oy veren kadınlar arasında yüzde kaçının genç kadınlardan oluştuğu ile ilgili veriye sahip olmamasıdır.² 2018 genel seçimlerinde 4200 aday arasında sadece 931’i kadındı. Bu kadınların yalnızca %5,4’ü birinci sırada aday gösterildi. Mevcut durum bizlere gösteriyor ki; bu dönemde de her konuda olduğu gibi kadınlar hakkındaki kararları yine erkekler verecek!

Parti programlarında ve seçim beyannamelerinde kadınlara ve kadın haklarına bolca yer veren siyasi partilerin kadınları sadece “seçmen” olarak gördüğünü bir kez daha anladık. Kadınları görmezden gelen siyasiler artık “kadın meseleleri” konusunda inandırıcılıklarını ve samimiyetlerini yitirmişlerdir. Bu duruma itiraz ederek, gerçek demok-

1. Bu kitap 2018 yılındaki veriler ile hazırlanmıştır. 2021 yılında yayınlanmıştır.

2. <https://www.ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644>.

rasinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ancak kadınlarla yapılacak ittifakla gerçekleşeceğini vurguladık.

KADER olarak, kadınların seçimle ya da atama yoluyla gelinen tüm karar alma mekanizmalarında eşit temsili için mücadelemize var gücümüzle devam edeceğiz.

Ve bir kez daha dile getiriyoruz ki kadınlarla ortaklaşmamış hiçbir siyasi yapı başarılı olamaz! Gerçek ittifak kadınlarla yapılmış bir ittifaktır.

**KA DER olarak yeni ‘Erkek Dönem’e diyoruz ki:
Eşit Temsil Bir Haktır! Kadınsız Meclis Yarım Kalır**

**Nuray Karaoğlu
KADER Genel Başkanı**

Giriş

KA.DER, kadınların ve erkeklerin her alanda eşit olarak temsil edilmelerini savunan bir kadın örgütüdür. Toplum ve bireyleri ilgilendiren kararların alındığı, seçim ve atama ile oluşan tüm karar organlarında kadın erkek eşitliğini demokrasinin bir gereği olarak kabul eder.

Türkiye’de kadınlar, farklı sosyal alanlarda varlıklarını kanıtladıkları halde üst düzey yönetimlerde, özellikle de siyasette, eşit temsilden hala çok uzak bir konumdadır. Bu eşitsizliği gidermek, tüm yurttaşların kararlara katılımını sağlamak, kadın deneyimi ve çözüm üretme yeteneğini sosyal ve siyasal alanlara kazandırmak amacıyla Mart 1997’de kurulan KA.DER, seçimle ve atamayla gelinen tüm karar organlarındaki kadın temsil oranlarını yükseltmek için çalışır.

KA.DER, siyaset alanının toplumsal yaşam üzerindeki tayin edici özelliğini göz önünde bulundurarak, öncelikle siyasette eşit temsilin sağlanmasını ana hedef olarak belirlemiştir. Siyaset alanında sağlanacak eşit temsil, kadın erkek eşitliğinin her alanda gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır.

KA.DER Ne Yapar?

- Sosyal ve siyasal yaşamda erkek egemenliğine karşı kadın-erkek eşitliği bilincinin yükseltilmesi,
- Kadınların politikaya katılımını engelleyen ekonomik, sosyal, kültürel ve yasal engellerin ortadan kaldırılması,
- Kadınların karar alma organlarında eşit temsili sağlamak için geçici özel önlem politikalarının yasalarda ve siyasi parti tüzüklerinde yer alması,
- Kadınlara yönelik ayrımcı ifadelerin yasa ve düzenlemelerden çıkartılması,
- Kadınların hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak yasaların yapılması,

- Kadınların güçlenmesi, haklarını kullanabilir, savunabilir ve genişletebilir duruma gelmesi,
- Parti üyesi olan kadınların güçlendirilmesi, partilerinde görünür kılınmaları ve yerel ve genel ve cumhurbaşkanlığı seçimlerde aday olmaya teşvik edilmesi,
- Siyasi partilerde yer alan kadınlar arasında; onlarla kadın hareketi arasında kadın sorunları ve politikaları konularında iş ve güç birliğinin güçlenmesi, amacıyla; lobi, savunma, kampanya, örgütlenme, dayanışma ve eğitim çalışmalarının yürütülmesi.

KA.DER'in İlkeleri

- Ayrımcılığın her türüne karşı olmak,
- Tüm yasal partilere eşit mesafede durmak
- Tüm partilerin kadın kolları ve kadın milletvekilleriyle amacı doğrultusunda ve eşit mesafede birlikte çalışmak,
- Kadın bakış açısını tüm çalışmalarına yansıtma ve yaygınlaştırmak,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm politika ve programlara yerleştirilmesi için çalışmak.

KA.DER Hangi Kadın Adayları Destekler?

- Kadın bakış açısına sahip,
- Kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı ve şiddeti sonlandıracak kararlılığa sahip,
- Laik Cumhuriyet, insan haklarına saygı, eksiksiz işleyen bir demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini benimseyen,
- Sivil toplumun güçlendirilmesinden yana,
- Her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa, toplumsal kirliliğe, şiddete ve savaşa karşı çıkan ve çevreyi koruma bilincine sahip,
- Dürüst, ilkeli ve birleştirici bir üsluba sahip,
- Siyasete kadınların ve halkın gerçek temsilcisi olmak amacıyla giren kadınları destekler.

24 Haziran 2018 tarihinde yapılan “Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi” tarihe baskın seçim olarak geçti. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 18 Nisan 2018 tarihinde erken seçime gidileceğinin ilanından sonra partiler hummalı bir hazırlık dönemine girdi. Bizler de KADER olarak bu seçim döneminde, kadınların karar alma mekanizmalarında eşit temsiline sağlanmasına dönük milletvekilliği aday adaylığı şartlarının düzenlenmesinden aday seçimine, kadınların eşit temsili ilkesi doğrultusunda kadınların fermuar sisteminde aday listelerinde ilk sıralarda yer almasına kadar birçok aşamada çalışmalar sürdürdük.

Geçmiş seçim dönemlerinde süregelen saldırgan ve eril dil, bu seçim sürecinde de varlığını güçlendirerek devam etti. Siyasal rejimin değişmesine dönük tartışmalar sürerken bir taraftan da eril dilin dozu an be an arttı. Ayrılmış ve neredeyse birbirine düşman olan grupların bir arada olduğu meclis görüntüsüne rağmen konu kadınların temsiliyeti olduğunda neredeyse tüm partiler ortak tavır sergiledi.

KADER bu ortaklığa “tehlikenin farkında mısınız?” diyerek itiraz etti ve erkek meclise karşı kadınların temsiliyetinin eşitlik ilkesi üzerinden gerçekleşmesi için «kadınsız meclis yarım kalır» sloganıyla kampanya örgütledi.

Kadınların seçme ve seçilme hakkı zorlu ve uzun soluklu bir mücadele ürünüdür. Fransız Devrimi sonrası “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” yayınlanır ve bu bildirge doğrultusunda Fransız Anayasa Meclisi oluşturulur. Bu meclisten kadınlar dışlanırken insan ve yurttaş olarak erkeklerin kabul edildiğini görürüz. Olympe de Gouges, soyut insan kavramı yerine kadın ve erkekleri eşit olarak tanımlayan insan hakları kavramını vurgulamak için kadınların birer yurttaş olarak siyasetin her alanında yer alabileceğini ısrarla savunur. Bildirgenin 10. maddesinde kadınların kürsüye çıkma hakkının insan hakkı olduğu şu sözlerle dile getirilir:

“Hiç kimse, esaslı derecede farklı olsa bile, düşüncelerinden dolayı koşturulamaz. Kadın idam sehпасına çıkma hakkına sahiptir. Bu nedenle eylem ve ifadeleri yasalarla korunan kamu düzenini bozmamak koşuluyla, konuşma kürsüsüne de çıkma hakkına sahip olmalıdır.”³

3. Olympe De Gouges, “Kadının ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi”, çev. Ece Göztepe, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 45, sayı 1 (1996), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/297/2716.pdf>.

1791 yılında kaleme alınan bildirgenin üzerinden 227 yıl geçmiş olmasına rağmen kadınların kürsüde yurttaş olarak yer alma hakkına dair benzer tartışmalar sürdürülmekte, karar alma mekanizmalarında kadın temsilinin dünyanın yarısını oluşturan kadınlar lehine iç açıcı bir tablo oluşturmadığı görülmektedir. Osmanlı kadın hareketinin mirasından yola çıkarak cumhuriyet kurulduktan sonra da kadınlar seçme ve seçilme hakkı mücadelesini devam ettirir. 1934 yılında milletvekili seçilme hakkı elde edilmesine ve üzerinden 84 yıl geçmiş olmasına rağmen bugün cinsiyet kotası ya da eşit temsil için politik uygulamalarının formülasyonu hakkında hala mücadele sürdürüyoruz.

2018 yılına geldiğimizde erken/baskın seçim tartışmaları sürdürülürken kadınların karar alma mekanizmalarındaki durumuna dair oluşan tablo kadınlar lehine değildir. KA.DER'in kurulduğu günden itibaren ısrarcı olduğu eşit temsiliyet söyleminin önemi bir kez daha açığa çıkar. Kadınların yurttaş olarak karar alma mekanizmalarında eşit temsili tartışması aynı zamanda geniş bir literatürü de kapsamaktadır. Anne Phillips'in "Demokrasinin Cinsiyeti"⁴

çalışması bu tartışmaya önemli katkılar sunar. Demokrasi kavramının tarihselliğine dair yalın bir anlatı sunan Phillips, demokrasi kavramının cinsiyetine dair geniş bir tartışma sürdürür ve kadının eşit temsilinin demokrasi için tartışma götürmez bir ilke olması gerektiğini savunur. Serpil Çakır'ın "Erkek Kulübünde Siyaset Kadın Parlamentelerle Sözlü Tarih"⁵ çalışması Phillips'in yürüttüğü tartışmanın Türkiye'de nasıl vuku bulduğu ve kadın parlamenterler tarafından nasıl deneyimlendiğine odaklanır. Çakır, birey ve yurttaş kavramlarının belirsizliğine dair yürütülen tartışmaları aktarırken önemli noktaları ortaya koyar. Kadınların eşit temsilinin sağlanmasına dönük «fırsat eşitliği» tartışmasına yöneltilen eleştirileri dile getirir ve yeni bir eşitlik anlayışının tarihsel olarak ortaya çıkışına değinir.

"Fırsat eşitliği, fırsatları olanlar arasında eşitlik sağlamıştı. Oysa kadınlar ve erkekler arasında fırsatlar çok nadir olarak eşitti. Ayrıca, fırsatlı olanlar erkeklerdi. Başka bir eşitlik anlayışına ihtiyaç vardı"⁶

Fırsatları olanlar arasında eşitlik tartışması cinsiyetin toplumsal

4. Anne Phillips , Demokrasinin Cinsiyeti , çev. Alev Türker (İstanbul: Metis, 2012).

5. Serpil Çakır, Erkek Kulübünde Siyaset Kadın Parlamentelerle Sözlü Tarih (İstanbul : Versus , 2013) .

6. Çakır, 46.

olarak kurulduğunu bir kez daha kanıtlar. Toplumsal olarak cinsiyetimiz oluşurken zaten eşit fırsatlara sahip olmuyoruz.

Fakat eşit temsil için "sonuçta eşitlik" kavramı gündeme getirilirken önerilen toplumsal, kültürel, ekonomik yapıdan kaynaklı eşitsizlikleri yaratan farklılıkların dikkate alınması ve nihai eşitlik için düzenlemeler yapılması gerektiğidir. Geçici özel önlemler, kotalar, pozitif ayrımcılık gibi birçok mekanizma fiili eşitliğin sağlanması için önerilen uygulamalardır.⁷ Bu tür uygulamalar uzun süredir denenmesine rağmen kadınların eşit temsilinin önünde duran ataerkil zihniyet varlığını sürdürmektedir.

Türkiye'de kota, pozitif ayrımcılık ve eş başkanlık gibi uygulamalar denenmekle birlikte 24 Haziran seçimlerinde partilerin eşit temsil noktasında vaatlerinin çok gerisinde bir tablo oluşturduğunu görmekteyiz. Toplamda 59.369.960 seçmenin katıldığı seçimde kadın seçmen sayısı 30.018.675, erkek seçmen sayısı 29.351.285'tir. Yurt içi seçmenlerin yüzde 50,76'sı kadinken yüzde 49,24'ü erkektir. Yurt dışı seçmen sayısını ele aldığımızda kadınların oranı yüzde 46,9 iken erkeklerin ise yüzde 53,1'dir.⁸ Bu istatistiki veriler "kadınsız meclis yarım kalır" sözünün haklılığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

7. Çakır, 47.

8. Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi-Seçmen Cinsiyet İstatistiği", erişim 31 Temmuz 2018 , <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBM-V-SecmenCinsiyet.pdf>

Seçime giren birçok parti, parti programlarında ve tüzüklerinde cinsiyet eşitliğine dair politik perspektiflerini sunmuş olmalarına rağmen seçim sonucu onlar lehine olumlu bir tablo oluşturmaz. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimin, öncesi ve sonrasında ortaya çıkan tabloyu değerlendirmek mücadele hattımıza katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma da bu gaye ile yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle seçime gireceğini açıklayan 11 partinin (AK Parti, BTP, BBP, CHP, DP, HOP, İYİ PARTİ, MHP, SP, VP ve HÜDA-PAR) ilk olarak programları, tüzükleri, seçim beyannameleri incelenecek, ardından seçim sürecinin örgütlenmesinde partilerin kadın temsiline dair istatistik verileri ve seçim sonuçları değerlendirilecektir. Devamında seçim sonrasında TBMM'deki komisyonlardaki kadın temsil oranları ve hangi komisyonlarda yer aldıkları, rolleri incelenecektir. Sonuç bölümünde kadın hakları mücadelesinin bir parçası olan KA.DER'in bu tablodaki politik perspektifi sunulacaktır.

1. Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi” Öncesi Genel Görünüm⁹

Türkiye, Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu'na göre 144 ülkenin yer aldığı sıralamada 131. sırada yer alır. Bir önceki raporda 130. sırada olan Türkiye, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük politikaların oluşturulması ve uygulanması noktasında bir basamak daha geriler. Yine rapora göre son 50 yılda sadece 2.7 yıl kadın liderler tarafından yönetilir.

TBMM'de kadın milletvekili sayısı 2015 Haziran seçimlerinde en yüksek orana ulaşmasına rağmen 2015'ten bu yana düşüş gösterir. 2015 Kasım seçimlerinde bu oran daha da düşer.

30 Mart 2014 tarihinde yapılan “Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi sonuçlarına göre siyasi partiler tarafından büyükşehir belediye başkanlıkları için aday gösterilen 433 adaydan sadece 35'i (%7,5) kadındır. Partili adaylıkların dışında büyükşehir belediye başkanlıkları için 8 kadın bağımsız olarak aday olur. Seçim sonucunda 30 büyükşehir başkanlığından sadece 3'ünde kadın başkan seçilir. Yerel yönetimin çeşitli kademelerinde seçilmiş kadınların oranları ise şöyledir: 49 merkez ilçe belediye başkanından sadece 1'i, 912 ilçe belediye başkanından sadece 33'ü, 390 belde belediye başkanından sadece 3'ü, 1.251 il genel meclis üyesinden sadece 60'ı, 16.950 ilçe belediye meclis üyesinden sadece 2.100'ü, 3.548 belde belediye meclis üyesinden sadece 98'i kadınlardan oluşur.¹⁰

9. Bu çalışmada yer alan tüm inografik tablolar ka-der.org.tr sitesinden alınmıştır . 2020 yılında yayınlanan bu çalışmanın verileri 2018-2019 yılına aittir.

10. D. Çiğdem Sever vd., “Bağımsız Seçim İzleme Platformu Yerel Seçim Raporu”, 2014, <http://www.esithaklar.org/bagimsiz-secim-izleme-plat-formu-yer-el-secim-raporu-yayinlandi>

Bugün meclise giren 600 milletvekilinden sadece 104'ü kadındır. Kadın milletvekili oranı ise %17,3'tür. HDP'den 65 milletvekilinin 26'sı kadındır oranı olarak ise %40'dır. AKP'den 290 milletvekilinin 53'ü kadındır oran olarak ise %18,28'dir. CHP'den 142 milletvekilinden 18'i kadın oran olarak ise %12,68'dir.

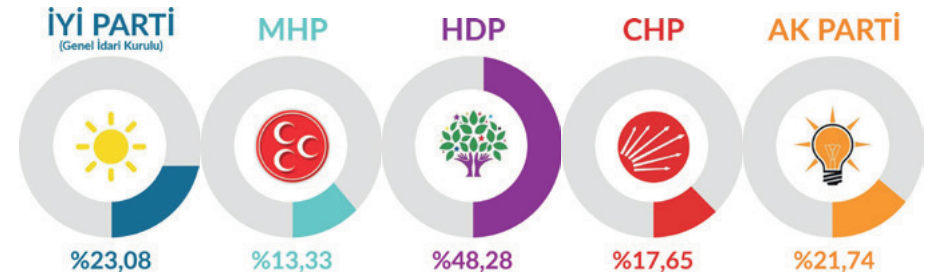
2019 Yerel Seçimlerinde 42 Kadın belediye başkanı seçilmiştir.

Seçilen kadın belediye başkanlarının siyasi partilere göre dağılımı şu şekildedir: Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'den 7 kadın belediye başkanı, Halkların Demokratik Partisi (HDP)'nden 22 kadın belediye başkanı, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nden 10 kadın belediye başkanı, 2 Bağımsız kadın belediye başkanı, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'den 1 kadın belediye başkanı seçilmiştir. Türkiye'de 30 Büyükşehir Belediye Başkanında yalnızca 3'ü kadın belediye başkanıdır.

2. Partilerin MYK Dağılımı

Kadınların siyasetin her alanında eşit temsilindeki ısrarımıza dair inceleyeceğimiz alanların başında, partilere ait belgeler yer almaktadır. AK Parti'nin parti MYK'sının dışında daha üst merci olarak Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nda yer alan 51 kişiden 9'u kadın. Bu ise kurulun yaklaşık yüzde 17,65'i ne denk düşmektedir. İYİ Parti'de MYK'ya denk düşen Genel İdare Kurulu vardır. Hazırladığımız tabloda Genel İdare Kurulu'nu da MYK olarak varsayıp CHP, HDP, MHP ve İYİ Parti'de kadınların MYK'daki temsiline dair veriler karşımıza çıkmaktadır:

Partilerin MYK'larında Kadın Temsili

Kadınların temsiliyeti noktasında CHP tüzüğünde yüzde 33 cinsiyet kotasını kabul etmesine rağmen kadın temsili yüzde 17,65'te kalırken, eş başkanlık sistemini uygulayan HDP'de kadın temsili yüzde 48'dir. AKP'nin MYK'sında kadınların oranı MKYK'dakine göre daha yüksek

kt ir. İYİ Parti seçimler öncesinde parti örgütlenmesini yüzde 25 cinsiyet kotası uygulamasına göre düzenleyeceğini deklare etmiş olmasına rağmen kadın temsil oranı yüzde 23,0S'de kalmıştır. En düşük kadın temsil oranına sahip parti ise MHP'dir.

Politik açıdan baktığımızda bu oranların açığa çıkmasına vesile olan metinler parti programları ve tüzükleridir. Bundan sonraki bölümde seçime giren belli partilerin parti programları ve tüzükleri toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi kapsamında değerlendirilecektir.

3. Parti Programları

Bu bölümde partilerin programlarında kadınlara dair ne tür politik söylem üretildiği irdelenecektir. Kadınların kimliklerinin nasıl tanımlandığı, siyasi süreçlerdeki temsile etlerine dair ne tür düzenlemeler öngörüldüğü, sosyal politikalar alanında ne tür önlemler alındığı gibi birçok kategoride parti programları incelenecektir.

3.1.AK Parti Parti Programı

AK Parti parti programını yedi bölüme ayırmıştır: Giriş, Temel ve Siyasi İlkeler, Ekonomi, Kamu Yönetimi, Sosyal Politikalar, Dış Politika ve Sonuç. “Temel ve Siyasi İlkeler” bölümünde:

“Başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Paris Şartı ve Helsinki Nihai Senedi olmak üzere Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin insan hakları alanında getirdiği standartlar uygulamaya geçirilecektir.”¹¹

Burada yer alan Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin insan hakları alanında getirdiği standartlar vurgusu önemlidir. Buna rağmen kadınlar insan hakları temelinde sadece çalışma hayatı üzerinden çocuklarla birlikte ele alınmıştır. “Kadın, çocuk ve çalışma hayatına ilişkin hak ve özgürlük alanlarında uluslararası standartlar ülkemizde de eksiksiz uygulanacaktır.”¹²

11. “AK Parti- Parti Programı” , erişim 23 Temmuz 2018 , http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi-bolum_

12. 10 “AK Parti- Parti Programı” 11 “AK Parti- Parti Programı” 12 “AK Parti- Parti Programı”

Yine aynı başlıkta AK Parti, siyaseti topluma hizmet etmenin bir aracı olarak tanımlar ve Türkiye'deki siyaset anlayışının tümünden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgular. Parti içi demokrasi vurgusu öne çıkmakla birlikte cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük herhangi bir politika geliştirilmediği görülür. Gözümüze çarpan diğer bir nokta ise "Parti adaylarının tespitinde tüm üyelerin katılımıyla yapılacak ön seçim sistemi esas alınacaktır." ibaresidir. AK Parti kendi parti yapılanmasının oluşumuna dair demokrasinin işletilmesi ve karar alma süreçlerine halkın katılımını önceliğine dair ilkeleri öne çıkarmasına rağmen halk ve parti üyeleri soyut biçimde tanımlanmıştır. Dolayısıyla "insan" kategorisi, kadınların siyasette var olmalarına dönük politik önlemlerin alınmasına dair olumlu bir tablo oluşturmaz.

Programı başlıklar doğrultusunda irdelemeye devam ettiğimizde "Sosyal Politikalar" bölümüne kadar kadınlara dair herhangi bir ibareye rastlanmaz. Sosyal Politikalar bölümünün bir alt başlığı "Kadın" olarak oluşturulmuştur.

"Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil, her şeyden önce birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin oldukları için, yılların ihmali sonucu biriken her türlü sorunlarıyla ilgilenilmesi, partimizin öncelik verdiği bir konudur."¹³

Kadınların toplumun yarısının olduğu vurgusu kadınların birey olarak tanımlanmasını gerektirir. Parti programında kadınlar sadece toplumun yarısı olduğu için değil gelecek nesilleri yetiştirecek anneler olduğu için daha fazla öne çıkartılır. "Kadınların partimize üye olmaları ve siyasette faal rol oynamaları özendirilecektir." ve " Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile getirilen ilkelerin uygulanması sağlanacaktır ." ¹⁴ ibarelerine rağmen bir önceki bölümde parti yapılanmasında kadınların siyasette yer alabilmelerine dair özel düzenlemelere yer verilmediği görülmekte, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasını esas alan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ile çelişen bir tablo oluşmaktadır.

Yine bu bölümün alt başlığı olan "Aile ve Sosyal Hizmetler"de aile içi şiddet üzerinden kadın ve çocuğun korunmasına dair koruyucu dü-

13. AK Parti- Parti Programı" "

14. AK Parti- Parti Programı"

zenlenmeler yapılacağı ileri sürülmektedir. Ayrıca kamu ve aile konusunda hizmet veren kamu kurumlarının yeniden yapılandırılacağı belirtilerek kadın yine aile kurumunun içine hapsedilmiş ve birey olarak kadın kimliği üzerinden düzenlenme yapılması öngörülmemiştir.

3.2. CHP Parti Programı

Parti programında, ideolojilerin temel dayanakları arasında cinsiyet eşitliği yer almakla birlikte bunun sağlanmasına dönük pozitif ayrımcılığı öngören düzenlemeler yapılacağı vurgulanmaktadır. Her başlıkta kadınlarla ilgili konulara geniş yer ayrılmasının yanında özellikle kadınlarla ilgili politik perspektiflerinin yansıtıldığı bölümler yer almaktadır.

"Kadının, yönetimde, siyasette, çalışma yaşamında, eğitimde, hukukta, evrensel hak ve özgürlüklerde ve diğer tüm alanlarda erkeklerle eşit haklara ve olanaklara, sahip olduğu, her türlü toplumsal ve fiziki baskıdan uzak, özgürce yaşadığı toplumdur.

Bunu sağlamak için gerektiğinde kadının lehine pozitif ayrımcılık yapan yapısal düzenlemelerdir."¹⁵

Eğitim, sağlık, siyasi gibi birçok alanda kadınların yaşadığı ayrımcılığa karşı ve eşitsizliğin önlenmesine dönük yasal düzenlemeler yapılacağı dillendirilir. Kadın Veri Merkezi, Kadın Merkezleri ve Ulusal Kadın Konseyi kurularak, kadın sorunları katılımcı bir yaklaşımla çözümleneceği ve bu alanda çalışma sürdüren sivil toplum örgütlerinin destekleneceği ileri sürülür.¹⁶ Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için Ulusal Eylem Planı'nın oluşturulacağı, şiddetin önlenmesine dönük yasal düzenlemelerin yapılacağı ve kadın sığınma evlerinin sayısının artırılacağı belirtilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin öne çıktığı parti programında bunun sağlanmasına dönük "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlen-

15. A "CHP-Parti Programı", 23, erişim 24 Temmuz 2018 , <http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDEBULUNANDIJITALKAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASIPARTIYAYINLARI/200902550CHPPROGRAM!2008/200902550CHPPROGRAM!2008.pdf>.

16. CHP-Parti Programı", 54

mesi Sözleşmesi ile tarafı olduğumuz kadın hakları alanında Türkiye'nin taraf olduğu tüm uluslararası sözleşmelerin, toplumsal yaşama ve hukuk sistemimize yansıtılmasını sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır” ibaresi yer almaktadır.¹⁷

Diğer düzenlenmeleri maddeleştirirsek karşımıza şöyle bir tablo çıkıyor:

- Kadına karşı şiddet ve ayrımcılıkla mücadele amacıyla, merkezi idare ve yerel yönetimlerde gerekli bütçe ödeneklerinin ayrılması sağlanacaktır.
- Çeşitli kanunlarda yer alan ve kadınlara karşı ayrımcılık anlayışı içeren veya aileyi korumada yetersiz kalan yasa hükümleri değiştirilecektir.
- Devlete bu konuda gerekli düzenlemeleri yapma yükümlülüğünü getiren anayasal, yasal ve diğer mevzuat düzenlemelerinde gerekli düzenlemeler yapılacak, Eşitlik Çerçeve Kanunu çıkarılacaktır.
- TBMM çatısı altında Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu kurularak çıkacak tüm yasalar kadın erkek eşitliği açısından değerlendirilecek ve uygulamalar takip edilecektir.
- Kamu sektöründeki istihdamda ilkeli kota uygulamasına geçilecek, özel sektörde kadın istihdamını artırmaya yönelik özendirici düzenlemelere gidilecektir.
- Kadınlara günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde teknoloji destekli mesleki eğitim olanakları sağlanacaktır.¹⁸

Karar alma mekanizmalarında eşit temsiliyetinin sağlanmasına dönük “Kamu yönetiminde ve siyasette, karar verme mekanizmalarında kadın oranının yükseltilmesi amaçlanacak, partimize üye kadınların yerel ve genel seçimlerde aday olmaları özendirilecektir.” ibaresi yer almaktadır.¹⁹

- Kadının ekonomik bağımsızlığını kazanabilmesi için AB ile uyumlu Ulusal İstihdam Stratejisi hızla yaşama geçirilecek, bu strateji temelinde başta işveren, işçi kesimleriyle ve diğer ilgili tüm sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılarak uzun vadeli bir Ulusal Kadın İstihdamı Politikası geliştirilecek; bu politika, Yıllık Eylem

17. CHP-Parti Programı”, 54

18. CHP-Parti Programı”, 54

19. CHP-Parti Programı” , 57.

Planları ile yürütülecektir. Kreş olanakları yaygınlaştırılacaktır.

Parti programında kadınların eşit temsiline dair perspektifin olduğu görülse de parti MYK’ındaki tablo bu bakış açısını yansıtmamaktadır. Bir partinin en yüksek karar alma mekanizması olan MYK’da kadın temsiliyetinin yüzde 17,65 olması CHP’nin programdaki iddiasının gerçek hayatta karşılığını bulmadığını gösterir.

3.3.HDP Parti Programı

Eş başkanlık sistemini hayata geçiren HDP’nin parti programında insanlık tarihinin mücadele tarihi olduğu vurgulanarak gelecek tahayyülü içinde cinsiyetçilik üzerinden geliştirilen sömürü mekanizmalarının son bulacağı dillendirilir. Patriyarkal sistemin her alanda sömürü ilişkilerini beslediği ve bunun ortadan kaldırılacağı belirtilir.

“Patriyarkal sistemin “ahlak” adı altında pekiştirilmesi kabul edilemez. Kimsenin yaşam hakkı elinden alınamaz; cinsiyeti, cinsel yönelimi, kimliği, dini veya dili yüzünden kimse dışlanamaz, ezilemez.²⁰

Programda sağlık, eğitim, yerel yönetim gibi birçok alanda cinsiyetçi uygulamalara karşı oldukları dile getirilir ve kadınların eşit katılımını öne çıkaracak pozitif ayrımcılık ilkesinin hayata geçirileceği taahhüt edilir. Kadın meclislerinin kurulacağı ve buradan çıkan kararın bağlayıcı olduğu söylenerek denetim noktasında yetkili mercinin kadın meclisleri olduğunun altı çizilir.

“Kadınların eşit katılımını güvence altına alan, kadınların özgün ihtiyaçlarına uygun, tüm yerel kamu hizmetlerinin kadınların ihtiyaçlarını önceleyerek planlanması ve kadınlara pozitif ayrımcılık ilkesiyle hayat bulan yeni bir demokratik yerel yönetim anlayışını hayata geçirmek mümkündür.”

“Demokratik yerel yönetimlerde kadınlar, yereldeki kadınların katılımıyla oluşan kadın meclisleri aracılığıyla, yerel yönetimlere doğrudan katılır. Bu modelde kadın meclislerinin, kentsel hizmetlerin önceliklerinin cinsiyet eşitlikçi temelde örgütlenmesi, kadınlara ilişkin taleplerin karşılanması yönünde alacağı kararlar, belediye, il genel meclisi

20. 18 “HOP-Parti Programı” , erişim 24 Temmuz 2018 , http://www.hdp.org.tr / tr/ parti / parti-programi /

gibi tüm yerel yönetim organları tarafından uygulanır. Kadın Meclisleri, kararların uygulanma süreçlerini denetler.»²¹

Feminist literatürde çokça tartışılan “görünmeyen emek” ya da “karşılıksız emek “in görünür kılınmasına dönük HDP’nin vurgusunun önemli olduğunu düşünüyoruz.

“Kadın işçi ve emekçilerin üretim sürecindeki eşitsiz konumlarına karşı verdikleri mücadeleyi destekleyen, bunu geleceğin eşit ve özgür toplumu için hayati önemde değerlendiren Partimiz, ev içi emeğin de değer ürettiğini tespit eder ve ev emekçisi kadınların sosyal haklarını kazanması için mücadele eder.”²²

“Kadınlara Eşitlik ve Özgürlük Mücadelesi” başlığında cinsiyetçilik üzerinden yapılan sömürü ve ayrımcılığın ortadan kalkacağı zamana kadar pozitif ayrımcılık ilkesinin uygulanacağı, kadınların eşit katılım ve temsili için tüm kurul ve çalışma alanlarında gerekli önlemlerin alınarak düzenlemeler yapılacağı ileri sürülür. Program incelendiğinde kadınların birey olarak tanımlandığı ve insan hakkı temelli bir yaklaşımın olduğu görülür.

3.4.MHP Parti Programı

MHP parti programında “Temel Hak ve Özgürlüklerin Teminat Altına Alınması” bölümünün “kadın ve çocuk hakları” başlığı altında “Kadınlara karşı her türlü fiili’ ve hukuki’ ayrımcılığa ve kadın istismarına karşıyız.”²³ ibaresi yer alır. Ayrıca işsizlikle mücadele bölümünde işsizlerin, kadınların, gençlerin ve dezavantajlı gurupların istihdamını özendirmek amacıyla “istihdam esaslı” teşvik politikası uygulanacağı vurgulanır. İstihdamın artırılmasına dönük bu grupların işgücü piyasasına katılımlarını desteklemek ve iş bulmalarını sağlayacak mesleki eğitim programları öncelikleri görülür.

“Sosyal Hedefler ve Politikalar” bölümünde aile, kadın ve çocuk alt başlığı yer almaktadır. Kadınlar alt başlığında:

21. 19 “HOP-Parti Programı” .

22. 20 “HOP-Parti Programı”.

23. MHP-Parti Programı”, 30, erişim 24 Temmuz 2018 ,

http ps:/ / www.mhp.org.tr/ usr_img/_mhp2007 /kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf.

“Kadınların eğitim düzeyleri yükseltilecek, kalkınma sürecinde, iş hayatında ve karar alma mekanizmalarında daha fazla rol almaları sağlanarak toplumsal konumları güçlendirilecektir. Kadınların istihdam edilebilirlikleri geliştirilerek işgücü piyasasında dezavantajlı konuma düşmeleri önlenecektir. Çalışmayan ev hanımlarına mesleki beceri kazandırılarak aile bütçesine ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaları sağlanacaktır. Kadınların şiddete maruz kalmasına yol açan kültürel, sosyal, psikolojik ve ekonomik nedenler ortadan kaldırılacak, sivil toplum kuruluşları ve medyanın bu konuda duyarlı hareket etmeleri sağlanacaktır. Kadınların saygınlıklarına gölge düşüren, temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan, istismarlarına yol açarak toplumda geri planda kalmalarına sebep olan her türlü çağ dışı uygulamalara son verilecektir.”²⁴

Kadınlara ayrı bir bölümde vurgu yapılması önemli olmakla birlikte kadınların özellikle karar alma mekanizmalarında daha fazla rol almalarını sağlayacak toplumsal düzenlemelerin yapılacağı ileri sürülmektedir. Buna rağmen en az kadın temsiline olduğu Parti MYK’sı MHP’dir.

3.5.İYİ Parti Programı

Eğitim alanında kadınlara dönük yaygın eğitimin sağlanacağı ve “Bakanlığın tüm teşkilatlarında, okullarda, kadın yönetici sayısının artırılması sağlanarak, %50 oranı hedef alınacaktır.”²⁵ ibaresi ile güçlü bir iddiası vardır. Karar alma mekanizmalarında kadın temsiline eşitlik ilkesi üzerinden oluşturulması parti programında önemli noktaların başında gelir.

“Toplum” ana bölümünde yer alan aile başlığı altında “Kadın” alt başlığı yer almaktadır. Siyasette eşitlik vurgusu öne çıkmakla birlikte kadın toplumun ve ailenin temel taşı olarak dillendirilir.

“Ülkemizde kadınlara yönelik ayrımcılık içeren her türlü uygulamanın ortadan kaldırılması, fırsat eşitliğini sağlayacak yasal düzenlemeler dahil üzere tüm önlemlerin alınması, kadınların sosyal, eko-

24. 22 “MHP-Parti Programı” , 107.

25. “İYİ Parti Programı” , 25

nomik, siyasal ve toplumsal alanda konumlarının iyileştirilmesi temel hedefimizdir.”²⁶

Bu hedefi destekler nitelikte İYİ Parti'nin eşit temsilin teminatı olacağı dile getirilir. Bunun sağlanmasına dönük “Siyasette, devlet kurumlarında ve yerel yönetim kadrolarında kadın taban kotası gerileterek kadınların karar alma mekanizmalarındaki temsili artırılacaktır.”²⁷ İbaresıyla düzenlemenin yapılacağı iddia edilir. Toplumsal cinsiyet perspektifi üzerinden değerlendireceğimiz diğer bir konu kadınların görevleri olarak adlandırılan bakım hizmetlerinin sosyal politika kapsamında ele alınacağı ve burada düzenlemelerin yapılacağıdır. Bir diğer nokta, Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın kaldırılıp Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na dönüştürülmesine karşı İYİ Parti «Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı» kurulacağını iddia eder. Ayrıca «Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü”nün yeniden yapılandırılarak uygulayıcı birim olarak güçlendirileceği belirtilir.

Kadınlara dönük politikaların bu izlekte kurgulanması önemli olmakla birlikte günümüzde Kadın Bakanlığı'nın kurulmasını talep ederken kadının aile kurumunun içine hapsedilmesi eksik noktaların başında gelmektedir. Güçlü iddiaların hâkim olduğu parti programına rağmen Parti MYK'sında kadın oranı % 23,08'de kalmıştır.

3.6.SP Parti Programı

Parti programında kadınların çalışma hayatına dair düzenlemelerin yapılacağı, aile kurumu üzerinden kadınların iş-aile arasındaki sıkışmışlığına çözüm olarak çalışma hayatında, kadının annelik ve aile sorumluluğunu da yerine getirebilecek şekilde düzenlemelerin yapılacağı vurgulanmaktadır.²⁸Kadınların eşit temsili üzerine herhangi bir ibareye rastlanmadığı gibi kadınlar annelik ve aile kurumunun içine hapsedilmiştir.

26. " İYİ Parti Programı" , 25.

27. " İYİ Parti Programı" , 25.

28. 26 "MHP-SP-Parti Programı", 15, erişim 24 Temmuz 2018 , <http://www.saadet.org.tr/program.pdf> .

3.7.DP Parti Programı

Parti programında cinsiyet, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kavramlarına rastladığımız Demokrat Parti, “Sosyal Politikalar” bölümünün “Kadın” alt başlığında:

“Cinsiyet eşitsizliği toplumsal yaşamın her alanında varlığını sürdürmektedir. İki cins arasında eşitliği sağlayacak politikalar sadece kadınların değil tüm toplumun yararınadır. DP, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve kadınların insan haklarından, temel hak ve özgürlüklerden eksiksiz olarak yararlanabilmesi için kaynaklara ve karar alma mekanizmalarına erişim başta olmak üzere, tüm alanlarda reform niteliğinde değişiklikler yapacaktır. Demokrat Parti, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, kadınların eşit yurttaş, eşit birey olma mücadelesinde yanında olmaktan öte kadının toplumdaki statüsünün en üst noktaya gelmesi için yeni bir toplum ve yeni bir siyaset anlayışının gelişmesinde öncü olacaktır.”²⁹

Programda, kadınlar birey ve yurttaş olarak tanımlanarak cinsiyet eşitsizliğinden doğan sorunların çözümü noktasında birçok alanda önemli adımlar atılacağı ileri sürülür. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- Cinsiyet eşitsizliğini besleyen tüm yasal düzenlemeler (Medeni Kanun, Ceza Kanunu, İş Kanunu, Nüfus Planlaması Kanunu, Ailenin Korunmasına Dair Kanun başta olmak üzere tüm yasal düzenlemelerde) toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi üzerinden yeniden düzenlenecek.
- Kadın-erkek eşitliğine hak temelli yaklaşılarak bütüncül politikalar oluşturulacaktır.
- Çocuk ve kadın haklarını merkeze alarak bakım hizmetlerinin geliştirilmesi noktasında çok taraflı yaklaşım (DİYESE Modeli: Devlet, İşveren, Yerel Yönetim, Sendika, Ebeveyn) uygulanacaktır. Mevzuatta, iş yerinde çocuk bakım hizmetlerinin açılması için işçi sayısının ‘kadın işçi’ üzerinden değil ‘çalışan’ sayısı üzerinden düzenlenmesi sağlanacak, güvenceli esnek çalışma için gerekli değişiklikler yapılacak ve ebeveyn izni yasallaşacaktır. Mahalle kreşlerinin sayısı artırılacaktır.

29. DP-Parti Programı", 76, erişim 24 Temmuz 2018, <http://www.dp.org.tr/Upload/pdf/DP.Yeni.Program.pdf>.

- Uzun yıllardır kadın kuruluşlarının gündeminde olan, Avrupa Birliği uyum sürecinin de bir parçası olarak ele alınması gereken Eşitlik Çerçeve Yasası, kadınların katılımıyla hazırlanacak ve yasallaşmasını sağlanacaktır.
- Bütçeleme yaparken toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilecektir.
- Kız çocuklarına uygulanan eşitsizliğin her alanda (eğitim, sağlık vs) ortadan kaldırılması için düzenlemeler yapılacak, kadına yönelik şiddetin önlenmesine dönük yasal düzenlemeler yapılarak bu perspektifin devlet politikası haline dönüştürülmesi sağlanacaktır.
- Kadınların siyasal katılımının ve temsiliyetinin garanti altına alınması için geçici önlemler-cinsiyet kotası gibi-dahil her türlü mekanizma işlerlik kazanacak ve Parite yasasının düzenlenmesi için çalışmalar sürdürülecektir.

Demokrat Parti, toplumsal cinsiyet eşitliği söylemi üzerinden politika üretirken bunun toplumsal yaşamda uygulanabilirliğinin koşullarının da yaratılması için düzenlemeler yapacağını belirtir. Kadın örgütleriyle dirsek temasının zorunluluk olduğunun dillendirilmesi önemli olmakla birlikte kadın hareketinin taleplerinin toplumsal-siyasal hayatta uygulanmasına dönük politika üretmeleri birçok siyasi parti söylemine göre ufuk açıcudur. Fakat, Demokrat Parti yönetimine baktığımızda 14 üyenin hepsi erkektir, Genel İdare Kurulu'nda 40 üyeden sadece biri kadındır. Programın ufuk açıcılığına rağmen karar alma mekanizmalarında kadınların temsiliyetine dair durum programın gerçekçi olmadığını ortaya koymaktadır.

3.8.BTP Parti Programı

Bağımsız Türkiye Partisi, programında kadınlarla ilgili politik bakış açılarının yansıtıldığı bölüm Aile ve Gençlik başlığı altında yer almaktadır. Aile kurumu içinde düşünülen kadınların kurumun bir ferdi olarak haklarının korunacağı dile getirilir. Ayrıca nüfusun yarısı olan kadınların her türlü hak ve hürriyetlerinin sağlanacağı iddia edilir.³⁰ Bunun

30. BBT Parti Programı

ise ne tür düzenlemelerle sağlanacağına dair programda herhangi bir ibare yoktur.

3.9.BBP Parti Programı

Büyük Birlik Partisi parti programında, “Sosyal Devlet Politikalarımız” bölümünde kadınlar daha mutlu, huzurlu ve güzel bir Türkiye'nin olmazsa olmazı olarak görülür ve kadınların eğitim, istihdam gibi alanlarda yaşadıkları sorunların çözümüne dönük düzenlemeler yapılacağı dillendirilir.³¹ Ne tür düzenlemelerin yapılacağına dair net bir tablo karşımıza çıkmaz. Cinsiyet eşitliğine dair herhangi bir bakış açısına rastlanmamıştır.

3.10. Vatan Partisi Parti Programı

Parti programında yer alan “Kadınların Kurtuluşu” bölümünde kadınlara uygulanan eşitsizlik ve ayrımcılık dillendirilmekle birlikte ne tür yasal önlem ve düzenlemenin yapılacağı net olarak belirtilmemiştir.

“Millî Hükümet, erkekle kadın arasındaki yasal ve fiili eşitsizliği, kadına karşı ayrımcılığı, her tür şiddeti ve cinsel tacizi bütün temelleriyle ortadan kaldırmak için, toplumun her kesiminde seferberlik yürütecektir. Kadının toplum hayatında ve üretimde yer almasını ve gelişmesini engelleyen Orta çağ kurumları ve ilişkileri tasfiye edilecek, kadına iş ve kazanç olanağı sağlanacaktır. Kadınların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda önder roller üstlenmesinin önündeki bütün engeller ve geleneksel anlayışlar temizlenecek, bu amaçla yeterli kreş, yuva, eğitim merkez ve okuma yazma kursları açılacaktır. Çalışan kadınların analık durumlarının korunması için gerekli bütün önlemler alınacaktır. Köylük alanlarda kadınlar, sosyal ve sağlık güvencesine kavuşturulacak, kadının ekonomik girişimciliği özendirilecektir. İşsiz ve kimsesiz kadınlar, çocuklarıyla birlikte güvenli ve çağdaş olanaklarla barındırılacak ve devlet güvencesine alınacaklardır.

31. BBT Parti Programı

Kadınları bedenlerini satmaya zorlayan ve aileleri büyük acıların içine iten ekonomik ve toplumsal temel ortadan kaldırılacak, kadın ticaretine ve fahişeliğe son verilecektir. Eğitimde ve kitle iletişim araçlarında kadını aşağılayan, küçük düşüren , geriletan anlayış ve yayınlara izin verilmeyecektir.”³²

Vatan Partisi'nin Merkez Karar Kurulu 110 üyeden oluşmasına rağmen kadın üye sayısı programdaki iddiasının oldukça altındadır.

3.11. HÜDAPAR Parti Programı

Parti programında cinsiyet eşitliği kavramına dair herhangi bir ibareye rastlanmadığı gibi kadınlar aile kurumu içinde değerlendirilir. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine göre istihdam edilmeleri gerektiği vurgulanır.

Bölüm Değerlendirmesi

Seçime gireceğini açıklayan on bir partinin programlarını incelediğimizde CHP, HDP, İYİ Parti ve DP programlarında cinsiyet eşitliği üzerinden bir perspektifin geliştirilmeye çalışıldığı görülür. Eşitliğin sağlanmasının önündeki engellerin kaldırılması noktasında net, tanımlanmış politikaların yer alır. Yasal düzenlenmelerin hangi alanlarda yapılacağından ne tür geçici önlemlerin alınacağına kadar birçok adım açık şekilde belirtilir. Cinsiyet kotası, pozitif ayrımcılık gibi geçici önlemlerin uygulanmasına dönük çalışmaların yapıldığı görülür. Karar alma mekanizmalarında kadınların eşit katılım ve temsiline sağlanmasına dönük geçici önlemler alınacağı taahhüt edilir. Ayrıca kadınlar birey ve yurttaş olarak tanımlanır. Parti metinleri toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden iyi bir tablo oluşturmasına rağmen parti içinde en yüksek karar alma mekanizmalarında kadın temsil oranları, programların aksine bir görüntü oluşturur. HDP, eş başkanlık ve tam eşitlik ilkesine en yakın uygulama ortaya koyar.

32. VP Parti Programı

Diğer partilerde durum toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi açısından olumlu bir tablonun oluşmasına izin vermez. Kadınlar genellikle aile kurumu içinde annelikleri üzerinden değerlendirilirken birçok partinin kadınlar söz konusu olduğunda ortak tutumu sosyal politika başlığı altında kadınların hapsedilmesi olmuştur.

4. Parti Tüzükleri

Parti tüzükleri siyasi partilerin teşkilatlarının nasıl yapılacağı ve politik söylemlerini hayata geçirirken planlarının oluşturulması noktasında yön gösterici kılavuzlardır.

AK Parti'nin tüzüğünde Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dair herhangi bir ibareye rastlanmadığı gibi kadın kollarının atama yoluyla oluşturulacağı belirtilir.³³

CHP'nin parti programı cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük önemli politik söylemler içermekle birlikte kadın kollarının yer aldığı görülmektedir. Cinsiyet kotası (yüzde 33) uygulamasının işlerlik kazandığı görülmekle birlikte parti bütçesinden kadın kollarına pay ayrıldığı belirtilir.³⁴

HDP'nin tüzüğünde eşit temsilin esas alınacağı, eş başkanlık sisteminin uygulanacağı ve kadın meclislerin kurulacağı dile getirilir.³⁵

MHP'nin tüzüğünde kadın kollarının kurulacağı dile getirilmekle birlikte cinsiyet kotasına dair herhangi bir ibareye rastlanmamaktadır.³⁶

İYİ Parti'nin tüzüğünde yüzde 25 cinsiyet kotasının uygulanacağı, Genel İdare Kurulu'nun seçim çevresi belirtmek suretiyle her seçim çevresinde bu kotayı yarı oranına kadar arttırmak, eksiltmek veya aynen muhafaza etmek konusunda karar verebilir yetkisinin olduğu

33. AK Parti-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018, <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzuk>.
https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/tuzuk/mhp/siyasi_parti_tuzugu.html.

34. CHP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018, http://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf.

35. HOP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018, <http://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-tuzugu/10>.

36. MHP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018,

yer alır.³⁷Ayrıca cinsiyet kotası uygulamasına dair "O seçim çevresine ilişkin bir karar verilmediği ve her iki cinsiyetten yeter sayıda aday çıkmadığı takdirde, katılan adaylarla seçim yapılır. Kurucu il ve ilçe yönetimlerinin oluşturulmasında da her iki cinsiyetten yeteri kadar üye bulunamadığı takdirde cinsiyet kotasına uyulmayabilir. Adaylık listeleri Divan Başkanı tarafından öncelikle cinsiyet kotası SP'nin tüzüğünde kadın kollarının kurulması öngörülür, fakat cinsiyet kotasına dair herhangi bir ibareye rastlanmaz.

DP'nin tüzüğünde üyelerin en az %20'sinin iki cinsiyetten olması gerektiği vurgulanır. Bunun uygulanmasına dönük "Bu sayının genel sıralamayla gerçekleşmemesi halinde, aynı cinsiyetten aday olanlar arasında aldıkları oya göre ayrı ayrı sıralama yapılır. Alınan oya bakılmaksızın her iki cinsiyetten yeterli üye alınarak organlar seçilmiş sayılır. Geri kalanlar o cinsten üyelerin yedeği olur." önlemi alınır.³⁸

BTP'nin tüzüğünde cinsiyet kavramı geçmemekle birlikte kota ile ilgili herhangi bir düzenleme yer almaz. Kadın kollarının kurulmasına dair düzenleme mevcuttur.³⁹

BBP'nin tüzüğünde kadın kolları ve cinsiyet kotasıyla ilgili herhangi bir ibareye rastlanmaz.⁴⁰

Vatan Partisi'nin tüzüğünde öncü kadın birimlerinin oluşturulması belirtilmiş olmasına rağmen cinsiyet kotasına dair herhangi bir ibare yer almaz.⁴¹

Hüda-Par'ın tüzüğünde kadın kollarının kurulmasına dair bilgi yer alır.⁴²

Bölüm Değerlendirmesi

Parti tüzükleri incelendiğinde eşit katılım ve temsil noktasında HDP'nin eşbaşkanlık sistemi öne çıkarken CHP'nin yüzde 33 ve İYİ Parti'nin yüzde 25 cinsiyet kotası uygulaması önemli politik adımlardır. DP'nin en az yüzde 20 ilkesi önemlidir, ama programında yer alan söylemlerinin kapasitesi düşünüldüğünde bu oran yeterli değildir.

37. MHP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018,

38. SP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018, <http://www.saadet.org.tr/tuzuk.pdf>.

39. DP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018, <http://dp.org.tr/Upload/pdf/15012011-dptuzuk.pdf>.

40. BTP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018, <http://www.btp.org.tr/content/view/full/36/tuzuk>.

41. "BBP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018,

42. "VP-Tüzük", erişim 24 Temmuz 2018, <http://vatanpartisi.org.tr/genel-merkez/temel-belgeler/tuzuk-4125>.

Parti teşkilatlanmasında yine cinsiyet kotası uygulamasını zorunlu kılar.

Diğer partiler cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük herhangi bir düzenleme yapmadığı gibi sadece kadın kollarının kurulmasına dönük düzenleme yapmışlardır.

5. Parti Seçim Beyannameleri

Her seçim öncesi bütün partiler seçim vaatlerinin yer aldığı beyannamelerini açıklarlar. İktidardaki parti bugüne kadar neler yaptığını ve bundan sonra neler yapacağını, diğer partiler iktidar olduklarında neler yapacağına dair politik söylemlerini dile getirirler.

Seçim öncesi en renkli vaatlerin olduğu seçim beyannameleri seçime katılan neredeyse bütün partiler tarafından açıklandı.

5.1.AK Parti Seçim Beyannamesi

AK Parti'nin seçim beyannamesinde iktidar olduğu 16 yıllık dönemde AK Parti'nin kadınlara dönük ne tür politikalar geliştirdikleri ve uyguladıkları dile getirilmekte, yasal düzenlemelerin toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesine göre yapıldığı iddiası yer almaktadır.⁴³

Kadınlar yine aile kurumu içinde değerlendirilir ve kadınların güçlendirilmesine dönük her türlü adımların atılacağı dillendirilir.⁴⁴

“Kadınlarımız, toplumsal hayatın olduğu kadar ailelerimizin de temel direğidir. Güçlü toplum hedefimiz ve kalkınmamız için vazgeçilmez olan kadınlarımızın hakları, refahı ve sosyal hayatta karşılaştığı engellerin ortadan kaldırılması partimizin temel öncelikleri arasında yer almaktadır. Kadının toplumdaki statüsünün güçlendirilmesini teminen; kadınların bireysel olarak, ekonomik ve toplumsal alanda kendilerini daha da iyi ifade etmeleri, daha kaliteli eğitim olanaklarına sahip ol-

43. “AK Parti-Seçim Beyannamesi”, 93, erişim 24 Temmuz 2018 ,

44. “AK Parti-Seçim Beyannamesi”, 93, erişim 24 Temmuz 2018 ,

maları, karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almaları, sosyal güvencelerinin sağlanması ve kadın girişimci sayısının artırılması temel hedeflerimizdir.⁴⁵

Kadınların karar alma mekanizmalarında etkinliğinin, kadın istihdamının, eğitim oranlarının, verilen koruyucu ve önleyici hizmet oranlarının artırılacağı dile getirilir.

5.2. CHP Seçim Beyannamesi

CHP'nin beyannamesinde en önemli vurgu Kadın Bakanlığı'nın kurulacağıdır. TBMM'deki Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun, Kadın-Erkek Eşitlik Komisyonu olarak değiştirileceği; yasaların cinsiyet eşitliğine uygunluğunun denetiminin yapılacağı, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nün resmî tatil ilan edileceği; kadınların üreme ve doğum başta olmak üzere bedenlerine dair tüm kararları özgürce almalarının önündeki engellerin kaldırılacağı ifade edilir.⁴⁶

Yerel yönetimlerde seçimle göreve gelen karar organlarında yüzde 33 cinsiyet kotasının uygulanacağı dile getirilmekle birlikte kadınların çalışma koşullarına dair eşit işe eşit ücret talebi üzerinden düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir. Bakım hizmetlerinin kadının üzerinden sürdürülmesini önlemek için kreş vb düzenlemelerin artırılacağı ileri sürülür.

Kadınların siyasal katılımını artırmaya dönük yüzde 33 cinsiyet kotası uygulanmasının yanında kadın komisyonlarının kurulacağı iddia edilir.

5.3. HDP Seçim Beyannamesi

HOP, kadınlar için Kadın Meclisi tarafından ayrı seçim beyannamesi yayınlamıştır. Birçok başlığın yer aldığı seçim beyannamesinde

45. AK Parti-Seçim Beyannamesi", 93.

46. CHP-Seçim Bildirgesi", y.y., <http://secim2018.chp.org.tr/files/CHP-SecimBildirgesi-2018-icerik.pdf>.

en önemli vurgu, CHP ile ortak kanıda oldukları Kadın Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük tüm yasal mevzuatta düzenlemelere gidileceği, karar mekanizmalarında eşit temsilin sağlanacağı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için yasal ve toplumsal düzenin yeniden oluşturulacağı, bütçelemenin cinsiyet eşitliği üzerinden düzenleneceği, yardım politikaları yerine hak temelli sosyal politika uygulamalarının oluşturulacağı, eşit ve ayrımsız eğitim ve sağlık hakkının organize edileceği ileri sürülür.⁴⁷

5.4. MHP Seçim Beyannamesi

MHP'nin seçim beyannamesinde kadınların istihdam koşullarına dair düzenlenmelerin yapılacağına dair vurgu öne çıkmaktadır. Ayrıca parti program ve tüzüğünde yer almamasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanacağı ileri sürül mektedir.⁴⁸ Kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığının önüne geçecek düzenlemelerin yapılacağı iddia edilir.

5.5. İYİ Parti Seçim Beyannamesi

İyi Parti'nin seçim beyannamesinde cinsiyet ayrımcılığı gibi kavramlar yer almakla birlikte kadınların toplumsal yaşamlarını güçlendirecek iddialar mevcuttur. «Suçların Önlenmesine Dair Kanun» çıkarılarak şiddetin önlenmesine dair düzenlemeler yapılacağı, «Ulusal İşgücü Karar Destek Sistemi» kurularak kadınların istihdamının önündeki engellerin kaldırılacağı, sağlık hizmetlerinden yararlanılmasının önündeki engellerin kaldırılacağı, aile kurumunun güçlenmesi, kadın ve çocukların korunmasının sağlanması için «Aile Danışma Merkezleri'nin açılacağı ileri sürülür.

Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı'nı hayata geçirerek, "Kadınlara

47. HDP-Kadın Meclisleri Seçim Bildirgesi", erişim 24 Temmuz 2018, https://drive.google.com/file/d/1UsdcumnQFo5pF1lnALchOzwo26_IamEq/view.

48. "SP-Seçim Beyannamesi", 2018, <http://www.saadet.org.tr/dosyalar/1528900020beianname.pdf>.

rın karar alma mekanizmalarında, siyasete, ekonomi, kültürel ve sosyal hayata var olması için tüm engelleri kaldıracacağız. Siyasete, devlet kurumlarında ve yerel yönetim kadrolarında kadınlar için kota getirilerek kadınların karar alma mekanizmalarındaki temsiliyetini ve katılımını artıracacağız. Yönetimin her kademesinde, özellikle Milli Eğitim Bakanlığının tüm teşkilatlarında kadın yönetici sayısının artırılmasını sağlayacağız.»⁴⁹

Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı kapsamında “Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”nın kurulacağı, kadın yoksulluğunun önüne geçmek için bakım hizmetlerine dönük sosyal yardım oranlarının artırılacağı, ev eksenli çalışanların sosyal güvencesinin sağlanacağı ve kadınların işgücüne katılımının dile getirilir.

5.6.SP Seçim Beyannamesi

Kadınlara dönük ayrı bir başlık açmış olmalarının yanında cinsiyet ayrımcılığı kavramları beyannamede yer almıştır. Özellikle şiddetin önlenmesine dönük çalışmalar yapılacağı dile getirilir. Kadınların çalışma hayatının iyileşmesine yönelik düzenlenmeler yapılacağı belirtilmiş olmasına rağmen kadın yine aile kurumu içinde değerlendirilerek konumunun iyileştirilmesi öngörülür.⁵⁰

5.7.VP Seçim Beyannamesi

Kadınlara özel bir başlık açmalarının yanında kadınlara uygulanan ayrımcılığı ortadan kaldırmak için şöyle bir yol haritası sunar:

“Kadınların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda önder roller üstlenmesinin önündeki bütün engeller temizlenecek, bu amaçla yeterli kreş, yuva, eğitim merkezleri ve okuma yazma kursları açılacaktır. Çalışan kadınların analık durumlarının korunması için gerekli

49. İyi Parti-Seçim Beyannamesi”, erişim 24 Temmuz 2018, <http://iyiparti.org.tr/haber/iyi-parti-secim-beyannamesi-tanitim-toplantisi-konusma-metni>.

50. SP-Seçim Beyannamesi”, 2018, http://www.saad.et.org.tr/dosya/ar/1_528900020beianname.pdf.

bütün önlemler alınacaktır. Köylük alanlarda kadınlar, sağlık güvencesine ve sosyal güvenceye kavuşturulacaktır.⁵¹

5.8.HÜDAPAR Seçim Beyannamesi

Kadınlara özel bir başlık açarak kadınlara uygulanan şiddete karşı oldukları, kadınlarla ilgili düzenleme yaparken inanç ve toplumsal değerleri göz önünde tutacakları ve kadınların fitratına uygun istihdam edilmesine dönük çalışma yapacakları ifade edilir.⁵²

Bölüm Değerlendirmesi

Partilerin program ve tüzükleri uyarınca seçim beyannamelerini hazırladıkları görülmektedir. Seçim beyannamelerinde program ve tüzüğüne göre farklı bir tablo çizen MHP’dir. Parti programında ve tüzüğünde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı olmamasına rağmen seçim beyannamesinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük politikalar yürütecekleri dile getirilir. Ayrıca politik süreçlerin her kademesinde kadın erkek eşitliğinin sağlanacağı ileri sürülür.

AK Parti’nin seçim beyannamesi 16 yıllık iktidarları sürecinde neler yapıldığının aktarılması ve gelecekte neler yapılacağı hattında ilerlemektedir. Parti program ve tüzüğünde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı olmamasına rağmen seçim beyannamesinde yasal düzenleme alanında bunun sağlandığını belirtilmiştir. Kadın isminin 2011 yılında Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın kaldırılarak kadınları sadece aile kurumu içine hapseden bakış açısıyla yeni bakanlığın ismi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olmuştur.

24 Haziran seçimleri sonrasında yeni rejimin kabinesi oluşurken bu kez seçim beyannamesindeki iddiaların aksine Aile ve Sosyal Politika-

51. VP-Seçim Beyannamesi”, erişim 25 Temmuz 2018, <http://vatanpartisi.org.tr/genel-merkez/temel-belgeler/vatan-pa-rt-isi-secim-bildirgesi-26769.sa> “HÜDAPAR-Seçim Beyannamesi”, 01 Ekim 2017, <http://hudapar.org/web/619/secim-beyannamemiz-aciklandi.jsp>.

52. Milletvekili Adaylarını Partiler Nasıl Belirliyor?”, erişim 25 Temmuz 2018, <http://mecliste.org/mecliste-org-dan/milletvekili-adaylarini-partiler-nasil-belirliyor> or. Bu bölümdeki AK Parti, CHP, HOP ve MHP’ye ait bilgiler mecliste.art sitesinden uyarlanmıştır.

lar Bakanlığı feshedilerek Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı adı altında iki bakanlık birleştirilmiştir. Bu durum endişe verici olmakla birlikte kadınların birey olarak tanımlanıp politikaların buradan oluşturulması gerektiği ısrarımızda devam edeceğiz.

CHP ve HDP'nin ortak noktası Kadın Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Bu yaklaşım kadın mücadelesi açısından önemli bir basamaktır. CHP'nin cinsiyet kotasını yüzde 33 oranında uygulayacağına dair iddiası varken HDP Kadın Meclisleri tarafından kadınlara özel seçim bildirgesi hazırlanmıştır. Seçim bildirgesinde ayrıca politik söylemlerin nasıl hayata geçirileceğine dair net ifadeler mevcuttur. İYİ Parti, Kadının Güçlendirilmesi Eylem Planı'na dair politikalar üretileceğini ve kadınların işgücüne katılımının en az yüzde 50'ye çıkaracaklarını dile getirmiştir. Kadın kollarının kurulmayacağı ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına dönük en az yüzde 25 kota getirildiği belirtilir. Ayrıca "Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı" kurulacağını dile getirilmesi önemlidir. Fakat burada eleştiri konusu olan nokta kadının yine aile kurumu üzerinden ele alınmasıdır.

Vatan Partisi ve Saadet Partisinin seçim beyannamelerinde politik olarak ne üreteceklerine dair bir söylem olmasına rağmen bunun nasıl sağlanacağına dair net bir ifade söz konusu değildir. Hüda-Par'ın seçim beyannamesi ise kadın mücadelesinin taleplerinden oldukça uzak olmasının yanında kadınların eşit temsilinin hakim olmadığı görülmektedir.

BTP, DP ve BBP'nin seçim beyannameleri olmadığı gibi BBP ve DP farklı partilerin içinde seçime katıldı, BTP ise seçime katılmadı.

6. Milletvekilliği Adaylarının Belirleme Süreci ve Başvuru Koşulları⁵³

Parti programları, tüzükleri ve seçim beyannameleri izleğinde son durağımız seçim öncesi milletvekili adaylarının belirlenmesi sürecidir. Partilerin tüm iddialarının gerçekliğini sınavabileceğimiz alanlardan biri olan aday belirleme süreci kadınlar lehine iç açıcı bir tablo oluşturmamıştır.

AK Parti: Başvuru işlemleri AK Parti İl Başkanlığı'nda oluşturulan "Milletvekili Aday Adaylığı Başvuru Komisyonu"na kabul edildi. Eski milletvekilleri ve yeni milletvekili adayları için bir temayül yoklaması yapıldı. Burada ilk 10 ya da 15'e girenler Ankara'da yapılan mülakata katıldı. Daha sonra AK Parti Genel Merkez'de, listeler Genel Başkan başkanlığında toplanan heyetin süzgecinden geçirilerek eski milletvekillerinin durumları değerlendirildi ve yeni milletvekili aday adayları belirlendi. Mevcut milletvekilleri ise temayül yoklamasına dahil edilmedi, bunun yerine Genel Başkan başkanlığındaki heyet, mevcut vekilleri meclisteki performansları, seçim bölgesindeki durumları, anketlerden çıkan sonuçlara göre değerlendirdi. Ön elemeyi yapan heyet 3'ü kadın olmak üzere toplamda 14 genel başkan yardımcısı tarafından oluştu. Bu heyette kadınların oranı yüzde 21,42'dir. AK Parti, erkek milletvekili aday adaylarında başvuru ücreti olarak 6 bin TL, kadın aday adaylarından 3 bin TL, engelli aday adaylarından bin TL talep etti.

53. Milletvekili Adaylarını Partiler Nasıl Belirliyor?", erişim 25 Temmuz 2018 , <http://mecliste.org/mecliste-org-dan/milletvekili-adaylarini-partiler-nasil-belirliyor>. Bu bölümdeki AK Parti , CHP, HOP ve MHP'ye ait bilgiler mecliste.art sitesinden uyarlanmıştır.

CHP: Milletvekili adaylarının belirlenmesinde uygulanan yüzde 85 ön seçim şartının uygulanması takvim sıkışıklığı nedeniyle bu seçim için tercih edilmedi. Tüm seçim çevrelerinde merkez yoklamasıyla milletvekili adaylarının saptanmasına oy birliğiyle karar verildi. Ön elemeyi yapan heyet 5 kişiden oluştu ve bu heyette hiç kadın yer almadı. CHP, erkek milletvekili aday adaylarından 10 bin TL, kadın, genç ve engellilerden ise 5 bin TL başvuru ücreti kabul etti.

HDP: Adayların Merkez Yoklaması Usulüyle belirlenmesi kararı alındı. Ayrıca adayları belirleme yetkisi dahil seçimle ilgili tüm iş ve işlemlerin yürütülmesi için MYK'ya yetki verildi. Aynı gün yapılan MYK toplantısında; Eş Genel Başkanların başkanlığında, HDK, DTK, tüm parti bileşenleri, kadın ve gençlik meclisi temsilcilerinin de içinde yer aldığı "Merkezi Aday Belirleme Komisyonu" adayları tespit etmek için görev aldı.

Genç, kadın, engelli ve KHK ile ihraç edilen milletvekili aday adaylarından ücret almazken, diğer adaylardan ise 2 bin 500 TL ücret aldı.

MHP: Milletvekili adayları il ve ilçe teşkilatlarının bilgisine başvurulduktan sonra belirlendi. Adaylarını merkez yoklaması yaparak belirleyen MHP, bunu yaparken öncelikle il ve ilçe başkanları ile teşkilatın görüşlerine başvurdu. Bu çerçevede milletvekili adaylarını teşkilatın önceliklerini alarak belirledi. Aday adayları, genel merkez, il ve ilçe teşkilatlarında kurulacak komisyonların süzgecinden geçirilerek tespit edildi. Ön elemeyi yapan heyet 3 kişiden oluştu ve hepsi erkekti. Tüm milletvekili aday adaylarından 2 bin 500 TL adaylık ücreti talep eden MHP, engelli adaylardan ücret almadı.

İYİ PARTİ: Genel başkan ve yardımcıları tarafından komisyon kuruldu ve adaylar belirlendi. Seçimlere girecek adayların belirlenmesi için teşkilatlarda temayül yoklaması da yapıldı. Oluşturan ön eleme heyetinde 7 kişi yer aldı ve bunlardan sadece bir tanesi kadındı. Milletvekili aday adaylığı başvuru ücretleri erkek adaylar için 5 bin TL, kadın ve genç adaylar için 2 bin 500 TL olarak belirlendi. Gazi aday adaylarından ise başvuru ücreti talep edilmedi.

SP: Aday adaylarına yönelik "Milletvekili Aday Tespit Mülakatları" yapıldı.

81 ilin üst düzey yöneticileriyle yaklaşık 4 bin 700 kişinin katılaca-

ğı Milletvekili Aday Tespit Mülakatı yapıldı. Mülakatlar genel başkan yardımcıları başkanlığında 3 kişiden oluşan 9 komisyon tarafından yapıldı. Her bir komisyon toplamda dokuz il ile ilgili mülakat yaparak değerlendirmelerde bulundu. Aday adaylığı başvuru ücreti olarak erkeklerden 3 bin TL, kadın aday adayları ile 25 yaş altındaki aday adaylarından bin 500 TL alındı.

Bölüm Değerlendirmesi

AK Parti'nin aday belirleme komisyonunda 3 kadın üyenin olması önemli bir adımdı. CHP'nin yüzde 33 cinsiyet kotası ve Kadın Bakanlığı kuracağız iddiasına karşın adayları belirleme komisyonunda hiç kadın yer almadı. İYİ Parti'nin komisyonunda 8 üyeden sadece kadınlar ve en az yüzde 25 kota iddiası olan bir parti için olumlu bir tablo oluşmadı.

Sonuç olarak partilerin söylem ve pratiklerinin birbirini tutmadığını görüyoruz. Erkek üyeler tarafından oluşan aday listesi ise kadınların eşit temsiline önünde yeni bariyerler oluşturmaktadır. Bunun durumun ortadan kalkması için KADER olarak önerimiz, bu komisyonlar belirlenirken program ve tüzükte yer alan söyleme uygun olarak şekillendirilmeleri ve bunun gerçekleşmemesi durumunda cezai yaptırımların parti içinde kural haline gelmesidir. Bu süreci denetleyen bir mekanizma oluşturulmalıdır. Bütün kadın örgütlerin oluşturduğu kurul ile özellikle cinsiyet eşitliği söylemine dair iddiaları olan partilerin, aday belirleme komisyonlarının kurulması ve aday belirleme sürecine dair bu kurulun denetleme yapabileceği uygun koşulları yaratmakta mutabık olması gerekmektedir.

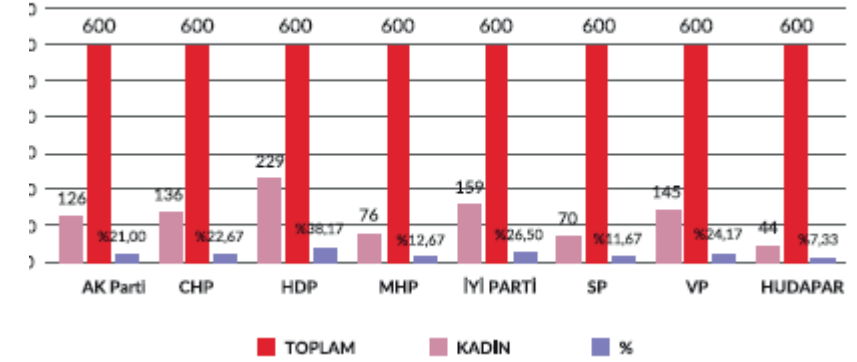
7. Milletvekili Listeleri, Seçim Sonuçları ve Kadınların Durumu

YSK istatistiklerine göre 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçime 4851 aday katıldı. Bunlardan 996'sı kadın olmakla birlikte bu sayı yüzde 20,53'e tekabül ederek meclisin erkek egemenliğini gözler önüne sermektedir.

PARTİLERDE KADIN ADAY ORANLARI!

BBP AK Parti listelerinden seçime girdi. BBP, erkek adaylardan bin lira, kadın adalardan 500 lira adaylık başvuru ücreti talep ederken engelliler ve şehit yakınlarından herhangi bir ücret talep etmedi. Vatan Partisi, HUDA PAR ve BTP aday adaylarından ücret talep etmedi. DP'de erkek aday adaylarından 2 bin 500 TL talep ederken kadın ve gençlerden herhangi bir ücret talep etmedi. DP, İYİ Parti içinde seçimde aday gösterdi ve gösterdiği 4 adayın hepsi erkekti. DP'nin iddialı program ve tüzüğüne rağmen seçimde aldığı tutum, iddiasının gerçekliği yansıtmadığını gösterir.

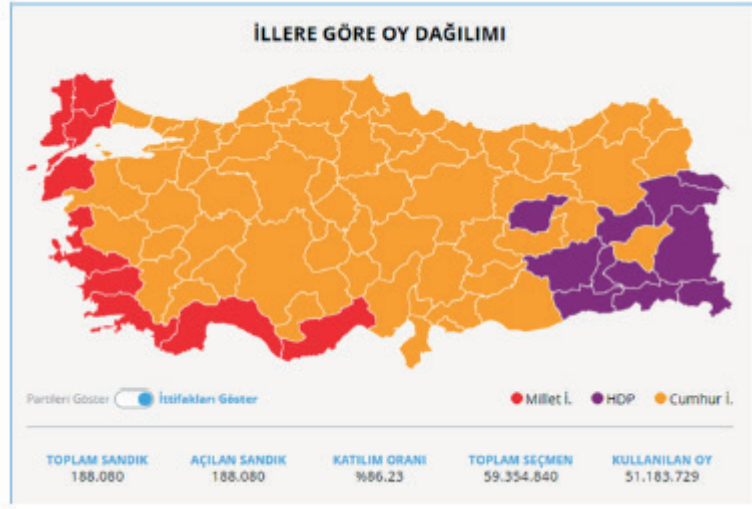
PARTİLERDE KADIN ADAY ORANLARI

Partilerin aday sıralamasında kadınları birinci sırada gösterme tutumuna baktığımızda bu oran daha da düşer. AK Parti 4, CHP 5, HDP 18, İYİ Parti 7, MHP 2, Vatan Partisi 13 kadın aday listelerinde birinci sırada göstermiştir.

Mecliste Kadın Temsiliyetinin Olmadığı İller

Bu iller, Kırklareli, Bilecik, Uşak, Burdur, Karaman, Zonguldak, Karabük, Kastamonu, Sinop, Çankırı, Çorum, Kırıkkale, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Aydın, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Tunceli, Bingöl, Adıyaman, Osmaniye, Kilis, Rize, Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır ve Bitlis'tir.

Seçim sonrasında ise 600 milletvekilliden sadece 104'ü kadındır.

27. Dönem 600 Milletvekilinin 104'ü KADIN
%17,45

Bölüm Değerlendirmesi

Demokrasi için eşit temsil talebimiz bu seçimlerde de yine partiler tarafından dikkate alınmadı. Kadınların eşit temsiline ilişkin partilerin program ve tüzüklerinde genel olarak olumlu bir tablo karşımıza çıkmasına rağmen aday belirleme komisyonlarının oluşması ve adayların belirlenme süreci bu olumlu tabloyu tuzla buz etti. Aday listelerinde kadınlara yer verdik cümlelerine rağmen aday sıralamalarına baktığımızda kadınlar genel olarak seçilebilecek il ve sıralarda gösterilmemiştir.

KADER olarak kadınların eşitlik ilkesi üzerinden seçim listelerinde seçilebilir sıralarda yer almasına dair söylemimizin önemi, seçim sonuçları dikkate alındığında bir kez daha ortaya çıkmıştır. HDP'nin eş başkanlık sistemi ve tam eşitlik söylemine rağmen seçilen kadın milletvekili oranı yüzde 38,8'lerde kalmıştır. CHP'nin kadın milletvekili aday oranı yüzde 22,67 iken seçim sonrasında seçilen kadın milletvekili

oranı yüzde 12,3'e düşmüştür. Cinsiyet kotası iddiası taşıyan İYİ Parti, adaylık sürecinde yüzde 25 oranında kadın aday listesine taşımış olsa da seçim sonucunda bu oran yüzde 6,9'a düşmüştür. AK Parti'nin kadınların eşit temsili üzerinden bir iddiası olmamasına rağmen seçim komisyonunda kadınların yer alması, kadın milletvekili aday gösterme oranını, yüzde 33 cinsiyet kotası iddiası olan ama bunu fiili duruma yansıtmayan CHP'nin oranına yaklaştırmıştır. Fakat yine de AK Parti'nin kadın milletvekili aday oranı yüzde 21 iken seçim sonucunda yüzde 17,6'ya düşmüştür. MHP'de ise yüzde 12,67 kadın milletvekili aday oranı seçim sonrası yüzde 10,2'ye inmiştir. Bu erkek egemen meclis görüntüsünün yanında 33 ilde kadın milletvekili yoktur.

Demokrasi için eşit temsil talebimizin politik uygulama alanı olarak fermuar sisteminin seçim öncesi listelerin hazırlanma sürecinde işlerlik kazanması gerektiğini deklare etmiştik. Erkek egemen bir meclisin olmaması ve kadınların eşit temsiline sağlanması noktasında bu talebimizde ısrarcı olmuştuk. Seçime giren birçok parti, kadınların birer yurttaş olarak karar alma mekanizmalarında eşit temsiline sağlamaya dönük ortak söylem oluşturmalarına rağmen seçim sonrasındaki kararları içler acısıdır.

Seçim sonrası yeni başkanlık rejimine geçilmesiyle birlikte kabinede iki kadına yer verilmesi önemli olmakla birlikte bu oran yüzde 12,'tir ve seçim sonrası oluşan tablonun vahimliğini artırmaktadır.

8. TBMM Komisyonları ve Kadınların Temsili

Meclisin 27. Döneminde 18 komisyon oluşturulmuş, komisyonlarda partilerin oy dağılımına göre partili üye sayıları belirlenmiştir. Mecliste yer alan 80 kadın milletvekili 18 komisyonun içinde 81 kez görev almıştır.

18 komisyonda yer alan kadın ve erkek üyelerin toplamının partilere göre görev dağılımı şöyledir:

	Üye Sayısı	Başkan	Başkan Vekili	Sözcü	Katip
AK Parti	228	18	14	16	13
CHP	106	0	3	0	0
HDP	52	0	0	0	2
MHP	37	0	4	2	2
İYİ PARTİ	34	0	0	0	0
TOPLAM	457	18	21	18	17

Her komisyonda yer alan cinsiyet dağılımı ise şöyledir:

	TOPLAM	KADIN	KADIN%	ERKEK
Adalet Komisyonu	26	4	15,38	22
Anayasa Komisyonu	26	4	15,38	22
AB Uyum Komisyonu	26	5	19,23	21
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	26	3	11,54	23

Çevre Komisyonu	26	3	11,54	23
Dışişleri Komisyonu	26	6	23,08	20
Dilekçe Komisyonu	12	3	25,00	9
Güvenlik ve istihbarat Komisyonu	17	1	5,88	16
İçişleri Komisyonu	26	3	11,54	23
İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	26	6	23,08	20

	TOPLAM	KADIN	KADIN%	ERKEK
Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu	26	22	84,62	4
Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu	35	4	11,43	31
Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu	26	3	11,54	23
Milli Savunma Komisyonu	25	0	0,00	25
Plan Ve Bütçe Komisyonu	30	3	10,00	27
Sağlık, Çalışma, Aile ve Sosyal İlişkiler Komisyonu	26	6	23,08	20
Sanayi , Ticaret, Enerji , Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu	26	3	11,54	23
Tarım, Orman, Köy İşleri Komisyonu	26	3	11,54	23
TOPLAM	457	81	17,72	376

Komisyonlarda yer alan üyelerin yüzdelik oranı ise:

TBMM Komisyon Kadın Üye	81	%17,72
TBMM Komisyon Erkek Üye	376	%82,28
TBMM Komisyon Toplam Üye	457	%100,00

80 kadın milletvekilinin komisyonlarda parti bazlı görev dağılımına dair aşağıdaki gibi bir tablo karşımıza çıkmaktadır

	Görev Sayısı	Başkan	Başkan Vekili	Sözcü	Katip	Üye
AK Parti	41	2	3	10	4	22
CHP	12	0	1	0	0	11
HDP	20	0	0	0	1	19
MHP	5	0	0	0	0	5
İYİ PARTİ	3	0	0	0	0	3

Bölüm Değerlendirmesi

27. dönem TBMM'de kadın milletvekili oranı %17,44'tür. Kadın milletvekillerinin komisyonlardaki dağılımı göz önüne alındığında bu oran çok az artmış ve yüzde 17,72 olmuştur.

Kadın milletvekillerinin komisyonlarda görev dağılımlarına baktığımızda başkan, başkan vekillik oranları düşük olmakla birlikte sözcülük ve katiplik görevlerindeki oranları yüksektir. Sözcülük oranı yüzde 55,55 iken katiplik oranları yüzde 29,41'dir. Bu görev dağılımının toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden gerçekleştiğini görebiliriz. Başkan ve başkan vekilliği yerine çoğunluğu erkek olan komisyonlardan çıkan kararların sadece ileticisi rolünü yerine getirecek pozisyondadırlar.

KEFEK'te bu oran en yüksek oranına ulaşır ve yüzde 84,62'dir. Güvenlik ve İstihbarat Komisyonunun 1 kadın üye olmasına rağmen Milli Savunma Komisyonu'nda ise hiç kadın üye yoktur. Güvenlik ve İstihbarat Komisyonu'na HDP'li Şevin Çoşkun yer almıştır.

Milli Savunma Komisyonu'nun görevlerinin arasında OHAL ve savaş durumu ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Kadınların bu komisyonda yer alamamasının nedenleri partilerden beklediğimiz bir diğer açıklama konusu olduğu gibi toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden bakıldığında bu alanların kadınlara biçilen görev ve sorumlulukların dışında kaldığı düşünülebilir. Erkek alanı olarak tanımlanan askeri ve güvenlik alanının erkek siyasetçiler tarafından kapatılması, üzerinde düşünülmesi gereken önemli noktaların başında gelmektedir. OHAL, savaş gibi konuların erkekler tarafından tartışılarak raporlarının oluşturulması önümüzdeki süreçte barış için siyaset üreten kadınların ça-

lışmalarını zorlaştıracaktır.

Dilekçe ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği komisyonlarında sadece kadın başkan yer almaktadır. KEFEK'in kuruluğu ve işletilmesi kadınlar açısından önemli bir başarı olmakla birlikte bu komisyonda kadın oranının yüksek olması önemlidir. Dilekçe komisyonun başkanı ve başkan vekili kadın olmakla birlikte bütün komisyonlardaki kadın başkan ve başkan vekilleri düşünöldüğünde toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden görev paylaşımının gerđekleřtięi görölebilir,yardımcı içler pozisyonundaki kadınlar algısı burada da hüküm sürmektedir.

Sonuç: Eşit Temsil İçin Mücadelemiz Devam Edecek

24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçim öncesi ve sonrasında partilerin kadınların eşit temsiline dair söylem ve pratiklerinin birbirini tutmadığını görmüş olduk. Partilerin seçim karnesinde adayların belirleme komisyonların kurulması, adayların belirlenmesi, ilk sırada kadın adaylara yer verilmesi ve kadın adayların seçilmesi derslerinden sınıfta kaldığını söyleyebiliriz. Erken seçim ya da takvim sıkışıklığı ifadeleri partilerin tutarsızlıklarını meşrulaştıracak bahaneler olarak sunulmuştur. Parti programlarını, tüzüklerini ve seçim beyannamelerini cinsiyet eşitliği üzerine kuran ve buradan söylem üreten CHP ve HDP'nin karnesine notumuz daha da acımasızdır. HDP seçimde en yüksek kadın temsilini sağlamış olmasına rağmen cinsiyet eşitliği ve eş başkanlık iddiasının gerisinde kalmıştır. Eř Başkan Pervin Buldan, seçim sonuçlarını değerlendirirken kadınları eşit temsil edemedikleri için özeleştiri sunmuştur. CHP'den bu yönde henüz bir açıklama gelmemiştir.

Önümüzde Mahalli İdareler Genel Seçimleri var. 2018 Kasım ayında 2019 Mart ayı olarak konuşulan seçimler için partilerin takvim sıkışıklığı gibi bahaneler üretmesi kabul edilemez. Karar alma mekanizmalarında kadınların eşit temsiline sağlanmasına dönük mücadelemiz devam edecektir. Partilerin bu noktada takipçisiyiz ve takipçisi olmaya devam edeceğiz.

